

Jak se (ne)rodí muži a ženy

Anna Ševčíková

Institut výzkumu dětí mládeže a rodiny, FSS MU

asevciko@fss.muni.cz

• Pohlaví

vs.

gender

- Biologicky determinované
- chromozomy, gonády a hormony

očekávání ohledně žen a mužů

psychologické, sociální a kulturní charakteristiky

Genderová identita

- Genderová role
- Genderové stereotypy

Manžel Kamaly Harrisové, Douglas Emhoff , se vzdá úspěšné kariéry, stane se "druhým gentlemanem,,

Jak poznáte, že žena řekne něco chytrého?

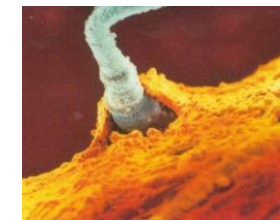
Když začne svou větou: „Jednou mi můj muž řekl...“

Muž leží na pláži a pouze přes rozkrok má pohozenou pokrývku na hlavu. Kolemjdoucí žena poznamená: „Kdybyste byl gentlemanem, zvedl byste před dámou klobouk “. Muž odpovídá: „Pokud byste sexy dáma, klobouk by se zvedl sám.“

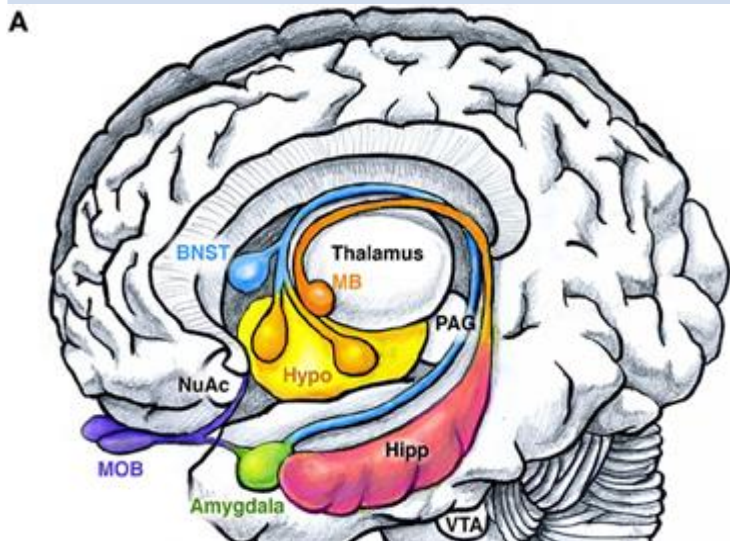
Otázka: Kdy z vás ženy mohou udělat milionáře?

A: Když jste miliardář.

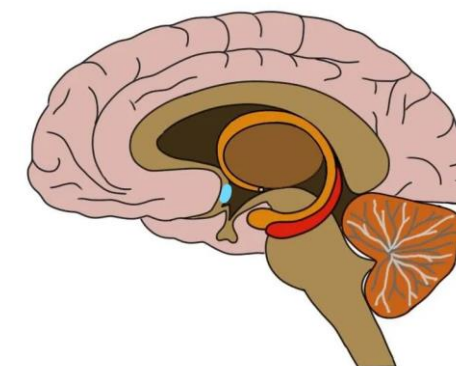
Biologické determinanty pohlaví

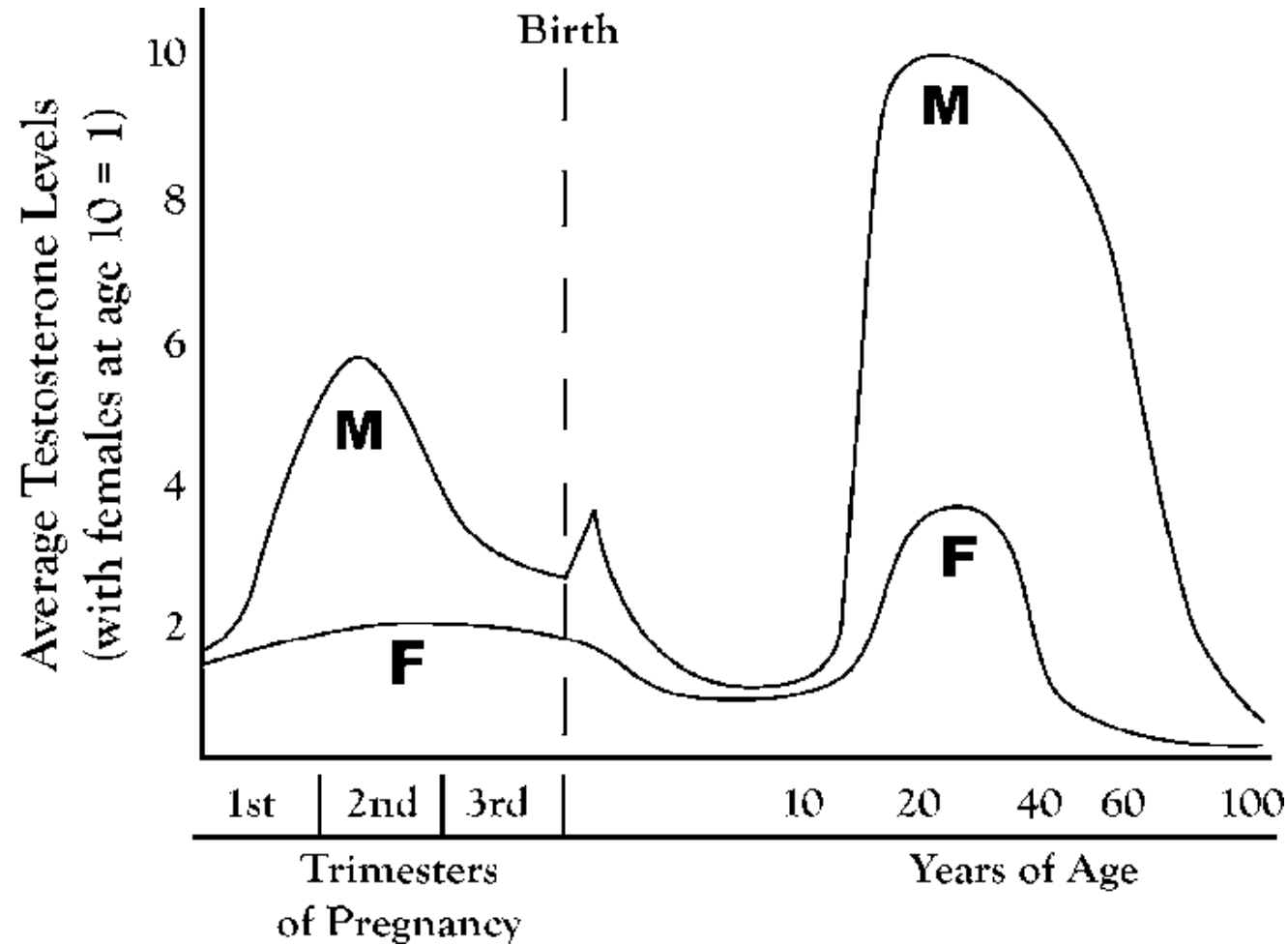
Dílčí úrovně pohlavní diference	Žena	Muž
Chromozomální pohlaví	XX	XY
Pohlaví na úrovni gonád	Vaječníky	varlata
Pohlavní hormony	Estrogeny	androgeny
Sexuální znaky	Plně vyvinutá vulva & odpovídající vnitřní struktura reprodukčních orgánů	Vnější genitálie penis, šourek & odpovídající vnitřní struktura reprodukčních orgánů
Anatomické pohlavní rozdíly v mozku	zmenšená preoptická oblast předního hypotalamu a lůžkové jádro striae terminalis (bed nucleus of the stria terminalis - BNST)	zvětšená preoptická oblast předního hypotalamu a lůžkové jádro striae terminalis (bed nucleus of the stria terminalis - BNST)

Modře vyznačená preoptická oblast předního hypotalamu

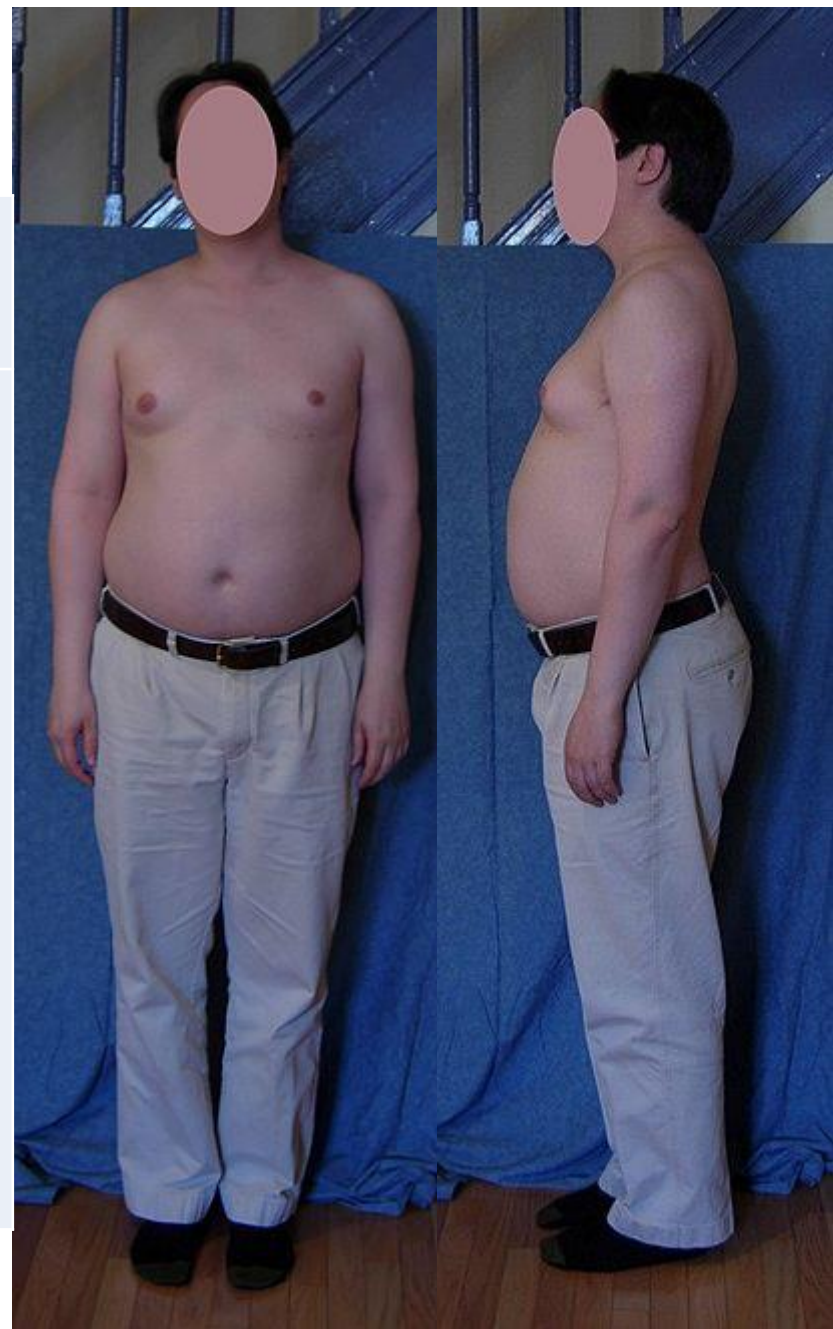
Míra testosteronu napříč věkem

Zdroj: Ellis, L. (2005). A theory explaining biological correlates of criminality. *European Journal of Criminology*, 2(3), 287-315.

Biologické variace pohlaví (intersexualita)

Variace	Charakteristika	Genderová identita	Sexualita
Klinefelterův syndrom (XXY)	anatomicky muž: genitál, ale varlata menší, snížená produkce spermií, přítomnost ženských znaků - zbytnělejší prsní tkáň a zakulacenější boky, úbytek ochlupení na hrudníku	obvykle muž	stejnopohlavní sexuální preference stejně častá jako u biologicky určených mužů (XY), zájem o sex je snížený

Biologické variace pohlaví

Variace	Charakteristika	Genderová identita	Sexualita
Turnerův syndrom (X)	Obvykle ženské vzezření (včetně vnější genitální oblasti), menší vzrůst, menší poprsí, nedovyvinuté vaječníky (vedoucí k absenci menstruace a neplodnosti)	obvykle žena	stejnopohlavní sexuální preference stejně častá jako u biologicky určených žen (XX), v mnoha případech aktivní sexuální život

Variace	Charakteristika	Genderová identita	Sexualita
Syndrom necitlivosti vůči androgenům (XY, úplná; AIS)	Tělo a genitálie ženského vzezření (i přes přítomnost varlat a mužských hormonů)	obvykle žena	Preference mužů jako sexuálních objektů
Syndrom necitlivosti vůči androgenům (XY, částečná)	Genitálie jak mužského, tak ženského vzezření	Jak mužská, tak ženská	Sexuální preference různorodá

Patient 1
AIS-
phenotype 4

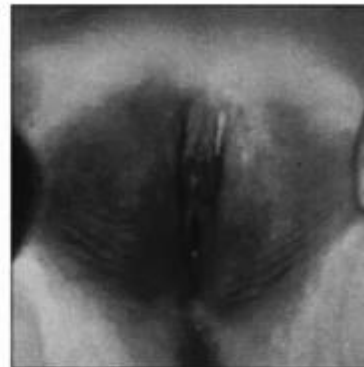
Patient 2
AIS-
phenotype 2

Patient 3
AIS-
phenotype 3

Patient 4
AIS-
phenotype 5

Patient 5
AIS-
phenotype 3

- Caster Semenyaová: zlatá medaile z běhu na 800m na MS v Berlíně 2009

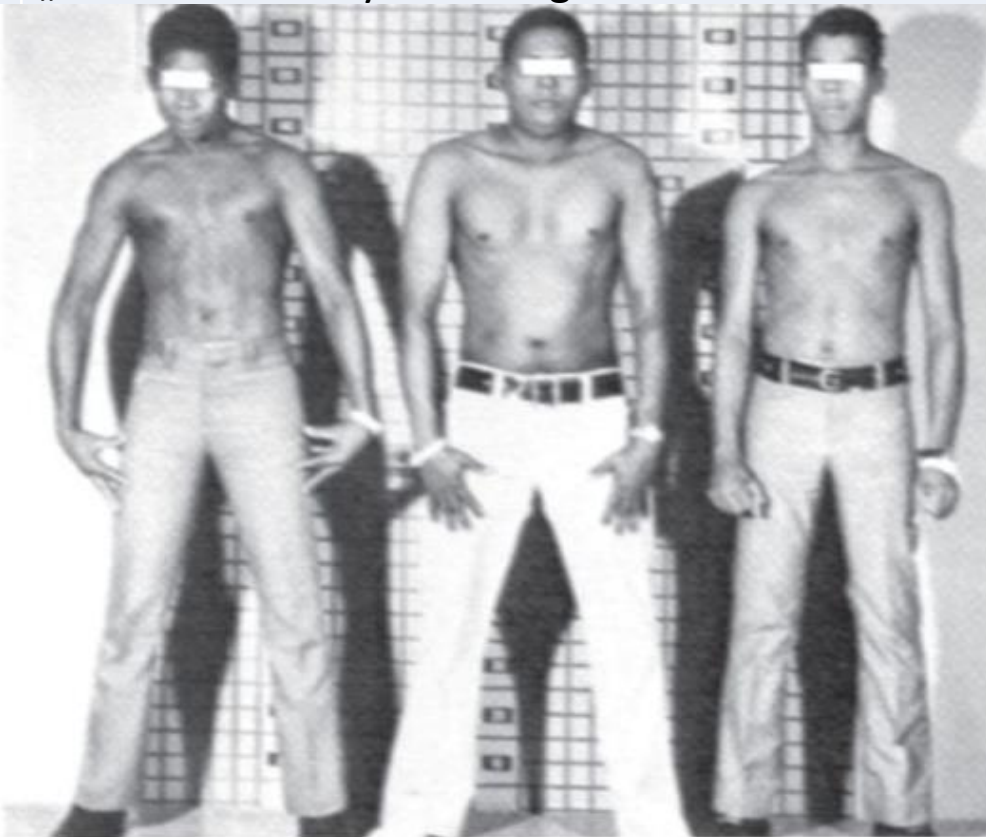

Typ odchylky	Popis	Genderová identita	Sexualita
<i>5-Alpha-reductase Deficiency (5αRD)</i>	XY, tělo v prenatalním stádiu nebylo neschopné proměnit testosteron v DHT – varlata přítomna, ale do puberty má feminizovaný genitální vzhled (mozek „maskulinizovaný“)	V dětství obvykle jako dívka, od puberty mužem	Sexuální zájem o ženy
<i>Congenital adrenal hyperplasia (CAH)</i>	XX žena – v prenatalním období nadledvinky produkovaly nadměrné množství androgenů. „Maskulinizovaný“ vzhled genitálu.	Obvykle žena s mužskými zájmy	Převážně sexuální orientace na muže, ale zvýšený výskyt zájmu o ženy

(a)

(b)

CAH

Biologické faktory & genderová identita

- Trochu odlišný vývoj fungování na pohlaví vázaných procesů znejasňuje jakou genderovou identitu si dotyčná osoba osvojí
- Důležitost vystavení se pohlavním hormonům během embryonálního vývoje
  - I přes chromozomální pohlaví chybějící expozice androgenům vede k větší pravděpodobnosti osvojení ženské identity
  - Naopak (alespoň) částečná expozice androgenům (např. kongenitální adrenální hyperplazie) větší variabilita v genderové identitě/genderových rolích
- V případě Turnerova syndromu (X) či 5 α RD lze si osvojit ženskou identitu (alespoň dočasně) i přes absenci chromozomu X, vaječnicků a ženských hormonů

Sociální normy a vrůstání do společnosti

- Formování genderově podmíněného chování jako důsledek sociálního učení
  - Povědomí o pohlaví dítěte predikuje způsob interakce mezi dospělým a dítětem
    - (př. nabízení konkrétních hraček)
  - Aktivace genderových přesvědčení
    - (př. We should all be feminists | Chimamanda Ngozi Adichie - https://youtu.be/hg3umXU_qWc)
  - Genderově stereotypní chování jako důsledek sebe-naplňujícího se proroctví
    - (př. chlapci lepší v matematice než dívky; Beverly Fagot (1989) – longitudinální analýzy)
  - Čím víc času v genderově segregovaných kolektivech, tím genderově stereotypnější hry
- Antropologické výzkumy **Margaret Meadové** (1963): *Sex and Temperament in Three Primitive Societies*
  - Nositelé genderově stereotypních přesvědčení: rodiče – vyučující-vrstevníci-média-náboženství

Gender/genderová identita: vývoj z pohledu kognitivní psychologie

- “I am a boy and thus like to do boy things” (Kohlberg,1966)
- “I have been rewarded for doing boy things, I must be a boy” (Mischel, 1966)
- Teorie genderového schématu (Susan Bem)
  - Asimilace vlastního sebepojetí s genderovými schématy
  - Zveličování meziskupinových rozdílů & posilování vnitroskupinové podobnosti
- Vývoj genderové identity v dětském věku – dle teorie kognitivního vývoje:
  - Osvojení - rostoucí uvědomění si, že je dívkou, či chlapcem,
  - Stabilita – to, že jsou dívkou/chlapcem, se nezmění
  - Konzistence – jejich pohlaví se nezmění, když se upraví vzhled, oblečení, činnost, případně rysy

Zastánci a oponenti teorie sociálního učení

- **John Money** (psycholog -Johns Hopkins University Hospital)
- Předpoklad: lidé se rodí coby psychosexuálně neutrální bytosti a zkušenosti se sociálním učním jsou klíčovými determinanty genderové identity a mužsko-ženského chování
- 39 intersexuálů dlouhodobě sledováno – závěry už nejsou tak jednoznačné
- Další studie na jiných vzorcích (viz Reiner, 2000) zpochybňuje Moneyho pojetí „genderové neutrality“ v rané fázi vývoje genderové identity
- Příklad: Bruce-Brenda-David – Colapinto, J. (2000). *As Nature Made Him: The Boy Who Was Raised as a Girl*
- **Milton Diamond** – biolog, hlavní kritik Johna Moneyho a jeho pojetí léčby intersexuálů (léčebného protokolu) – advokát informovaného souhlasu dítěte

Psychosexuální vývoj - Teorie zkreslené interakce (*Biased-interaction theory; Diamond, 2006*)

- Uznání vlivu fyzikální na osvojení genderové identity
  - Vrozená „sexualita“ vytváří jakési „zkreslení“, jakým pak interagujeme s vnějším světem
  - Určuje směr, jakým způsobem se bude ubírat náš vývoj genderové identity
- Ale okolí nás učí, jak smýšlet o ženství a mužství

- Diamond, M. (2006). Biased-interaction theory of psychosexual development: “How does one know if one is male or female?”. *Sex Roles*, 55(9-10), 589-600.

Srhnutí M. Diamonda (2000)

- Transgender děti musí integrovat genderové atributy společnosti a její konstrukty s pocity, které ze sebe samotných mají.
- Myslím, že tak činí všechny děti a spojují tyto pocity s nějakou mozkovou šablonou „podobné nebo odlišné“, která je důležitější než jejich penis nebo klitoris, která je pro jejich smysl bytí důležitější než šourek nebo vagina a která je důležitější než jejich rodinná výchova.
- Jedinec se identifikuje jako člen jedné z těch skupin (chlapci nebo dívky, muži nebo ženy), se kterými se cítí více „podobný“ a méně „odlišný“.
- Naštěstí pro většinu z nás jsou tyto faktory mozkové šablony a sexuální předsudky a sklony, které přináší, obvykle v souladu s anatomií a kulturní konstrukcí genderu. **A když nejsou, je to mysl, která obvykle vládne, i když je v rozporu se společenskými očekáváními (Diamond, 2000).**

Rozmanitost genderové identity

Kategorie muž a žena jsou málo, nechci, aby moje tělo určovalo, jak se ke mně lidi chovají, rodiče mě oslovují v mužském rodě. Chci rozbít představu, že pohlaví jsou jen dvě, rodí se i intersex lidé, říká Eva Švagr, nebinární osoba a spoluzakladatel organizace TakyTrans. Od dětství se vnímám neutrálně, chápu, že to lidi děsí, ale chceme žít život v psychické pohodě, je to otázka respektu, dodává.

Sochová, I. (2023). Vnímání tělesnosti lidmi s nebinární genderovou identitou. Bakalářská práce. FSS MU.

Cítil jsem se jako kluk od malička, měl jsem strach z rodičů, v 19 jsem se pokusil o sebevraždu, stál jsem u zdi a nevěděl, jak dál, rodičům to pak trvalo asi 10 let mě přijmout, u tranzice se stále používá měření vzrušivosti, je to ponižující, genderová identita a sexuální orientace spolu vůbec nesouvisí, transgender lidem by stačilo, kdyby společnost byla tolerantní a neřešila, co má kdo v kalhotách, říká Karel Pavlica, transgender muž, který spolupracuje s organizací Trans*parent. Ta usiluje o prosazování práv a pozitivních společenských změn ve prospěch transgender a genderqueer osob. Nejdůležitější pro transgender lidi bylo, kdyby každý mohl žít ve své roli, dodává.

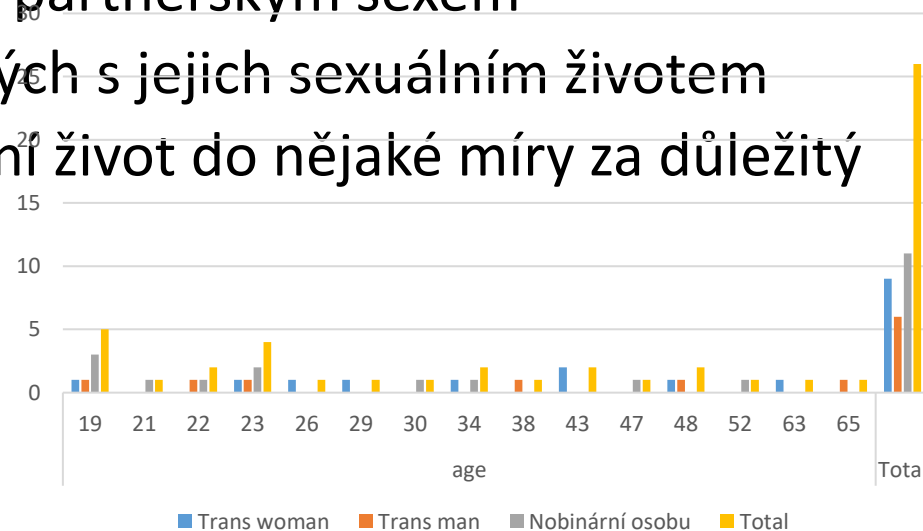

Sexualita genderově diverzní populace

- Běžné jsou změny v sexuální orientaci/atrakci (až u 60 % případů)

- CZECHSEX:

- Ve vzorku 26 s genderově diverzní identitou
- 17 v dlouhodobém vztahu
- 14 bez zkušenosti s partnerským sexem
- 5 spíše nespokojených s jejich sexuálním životem
- 17 považuje sexuální život do nějaké míry za důležitý

age	N	%
19	5	19,2%
21	1	3,8%
22	2	7,7%
23	4	15,4%
26	1	3,8%
29	1	3,8%
30	1	3,8%
34	2	7,7%
38	1	3,8%
43	2	7,7%
47	1	3,8%
48	2	7,7%
52	1	3,8%
63	1	3,8%
65	1	3,8%

Sexualita genderově diverzní populace

- Běžné jsou změny v sexuální orientaci/atrakci (až u 60 % případů)

Do you consider yourself to be:

	N	%
Man	3277	49,1%
Woman	3366	50,5%
Trans woman	9	0,1%
Trans man	6	0,1%
Nebinární osobu	11	0,2%

Transgender jedinci

- Transgender jedinci: zastřešující termín - jejich vzhled a chování není v souladu se společenskou představou o tom, jak má žena a muž vypadat
- Transexualita (transsexualismus - MKN-10: F64.0)
- Žádost žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví, obvykle spojený s pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo s jeho nevhodností, a s přáním chirurgického a hormonálního zásahu, aby tělo odpovídalo, pokud možno, preferovanému pohlaví (genderová dysforie).
- MtF (male to female)
- FtM (female to male)

Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN_10) ještě rozlišuje:

- Porucha pohlavní identity v dětství (MKN-10: F64.2):
  - Porucha, která se prvně projevuje v raném dětství (a v každém případě před pubertou), charakterizovaná přetrvávající intenzivní nespokojeností s daným pohlavím, současně s přáním být (nebo trváním na tom, že je) opačného pohlaví. Přetrvává zamětnávání se oblečením a činnostmi opačného pohlaví a odmítáním vlastního. Tato diagnóza vyžaduje hluboké narušení normální sexuální identity (pouhé klukovské chování dívek a dívčí chování chlapců není pro tuto diagnózu dostatečné). Poruchy sexuální identity u individuů, která dosáhla nebo právě vstupují do puberty, by neměla být zařazena sem, ale do porucha sexuálního vyzrání (MKN-10: F66.0)
- Transvestitismus dvojí role (MKN-10: F64.1):
  - Nošení šatů opačného pohlaví pro část vlastní existence, aby se užila dočasná zkušenost členství v opačném pohlaví, ale bez přání trvalejší změny pohlaví nebo přidruženého chirurgického převodu, a bez sexuálního vzrušení provázejícího převlékání.
- Fetišistický transvestitismus (MKN-10: F65.1):
  - Nošení šatů opačného pohlaví, aby se dosáhlo sexuálního vzrušení, a aby se vytvořilo vzezření osoby opačného pohlaví. Fetišistický transvestitismus je odlišen od transsexuálního transvestitismu svou jasnou souvislostí se sexuálním nabuzením a silným přáním odstranit oblečení, jakmile se dostavil orgasmus a sexuální nabuzení klesá. Může se vyskytovat jako časnější fáze ve vývoji transsexualismu.